

Palliatieve zorg & Levens einde beslissingen

Vicky Van de Velde
Oncopsychologe

werk maken van rouw
www.goodmourning.be

We vliegen erin

Palliatieve zorg - Wat? Wie? Waar?

Levens einde beslissingen

- Voorafgaande zorgplanning
 - Mijn papieren zijn in orde
 - Wilsverklaringen
 - Praktijk

Palliatieve zorg,
een (r)evolutie?

Palliatieve zorg in België is
wettelijk gestart in 2002

Verenigd Koninkrijk '50-'60

Hospice care = houding

Sterven = natuurlijk proces

Aangepaste zorg

Multidisciplinair

Evoluties in België

West Europa ('80-'90) → extramuraal start daarna pas intramuraal

- **Palliatieve thuiszorg** vanaf 1988
- **Palliatieve eenheden** vanaf 1990
- **Palliatieve supportteams** vanaf 1991
- **Netwerken palliatieve zorg** vanaf 1995
- **Palliatieve dagcentra** vanaf 1997

- **Patiëntenrechtenwet, euthanasiewet en wet palliatieve zorg** 2002

Palliatieve zorg

wat is dat ook alweer?

Palliatieve zorg is het stopzetten
van alle behandelingen?

Doel van de zorg

Het bereiken van de beste kwaliteit van leven voor de patiënt en diens omgeving zonder het leven te verlengen of in te korten.

Volgens de WHO, 2002

Palliatieve zorg bevordert de levenskwaliteit van patiënten met een levensbedreigende aandoening en van hun familie, door het vermijden en bestrijden van lijden, door het tijdig herkennen en behandelen van pijn en van andere problemen van lichamelijke, psychosociale en spirituele aard.

PZ Volgens het Belgisch wetgevend kader 2002

Alle zorg die wordt verstrekt aan de patiënt die zich,
ongeacht zijn levensverwachting (wijziging in 2016)
bevindt in een vergevorderd of terminaal stadium van een ernstige evolutieve en
levensbedreigende ziekte. [...]

Palliatieve zorg kan eveneens reeds ingezet worden wanneer er nog ziektebehandeling plaatsvindt tot en met de zorg voor naasten en mantelzorgers tot na het overlijden. [...]

Palliatieve zorg

Total care for total pain
Holistische visie

Lichamelijk

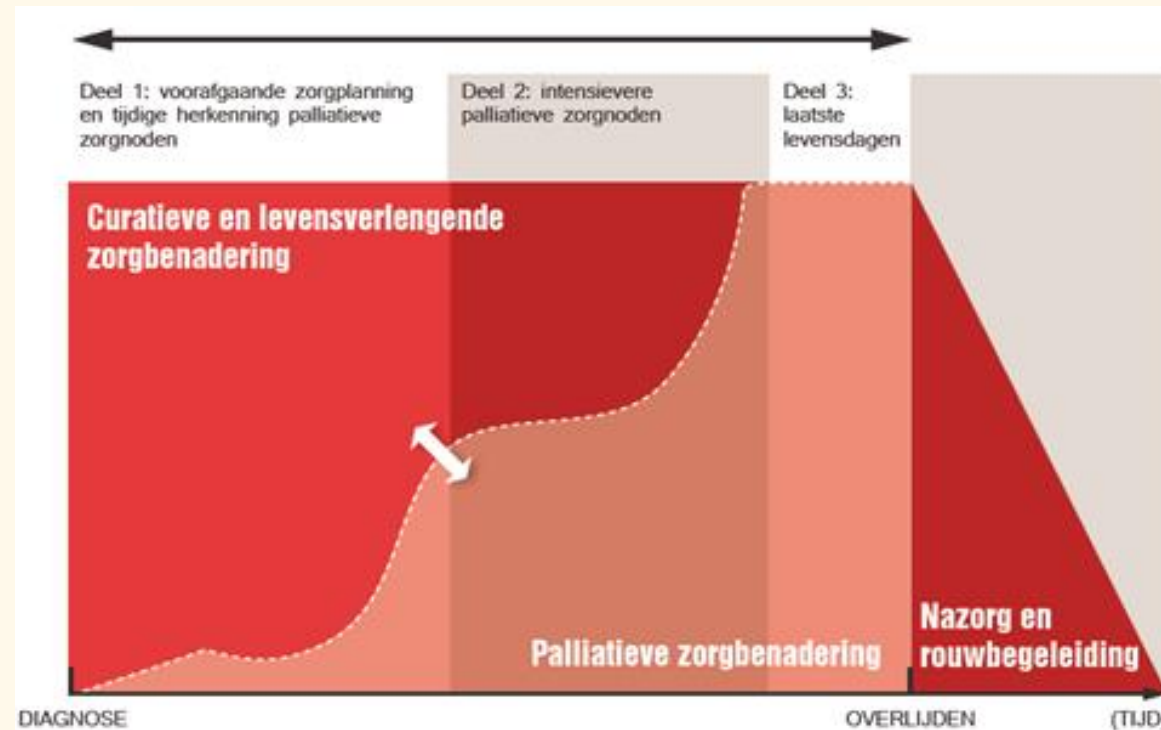
Psychisch/emotioneel

Sociaal

Spiritueel

Palliatieve patiënt
wie is dat?

palliatief zorgmodel

Diversiteit aan aandoeningen

Verschillende manieren van overlijden met elk verschillend verloop van ziekteproces

Kanker - HIV/AIDS - Neuromusculaire aandoeningen - COPD - Terminale nierinsufficiëntie - Dementie
Algehele achteruitgang - ...

Palliative Care Indicator Tool (PICT)

“Zou het je verbazen als deze persoon binnen het jaar komt te overlijden?”

De PICT is een eenvoudig en praktisch meetinstrument waarmee zorgverleners de palliatieve patiënt **tijdig kunnen identificeren**, ongeacht zijn of haar aandoening.

Het instrument deelt patiënten die als palliatief geïdentificeerd zijn in naar **zorgnood** en niet naar levensverwachting.

De PICT is bruikbaar in de dagelijkse zorgpraktijk in ziekenhuizen, woonzorgcentra en in de thuissituatie

Palliatieve omkadering
waar?

Palliatieve zorg kan gestart worden
op alle ziekenhuisafdelingen?

Palliatieve zorg in het ziekenhuis

Palliatieve eenheid

Palliatief Support Team (PST)

Palliatieve eenheid

Kleinschalig: 6 tot 12 kamers

Verpleegkundige/patiënt

Huiselijk, flexibele regels

Multidisciplinaire samenwerking

Voor BHV:

Vilvoorde, Halle, Asse

Brugmann, St. Jan, St. Michiel, St. Elisabeth

Palliatief Support Team (PST)

Aanwezig in elk ziekenhuis

Mobiele equipe: Arts, vpk,
psycholoog

Advies en informatie

Bevordering van palliatieve
zorgcultuur

Als patiënt in een palliatieve eenheid moet je na
3 maand terug naar
huis/ziekenhuis/woonzorgcentrum?

Palliatieve zorg in palliatieve dagcentra

Opvang overdag

Huiselijke omgeving

Medische hulp, vervoer, maaltijden, sociale activiteiten, (para)medische verzorging, administratieve opvolging

Kleine bijdrage

Brugfunctie tussen ziekenhuis en thuiszorg

Vermijden van onnodige hospitalisaties

Sociale contacten

Supportieve behandelingen

Gericht op leven

Rustpauze voor de mantelzorg

Voor BHV: TOPAZ (Wemmel)

Palliatieve zorg in thuisvervangende instellingen

Ook in woonzorgcentra, psychiatrische voorzieningen, instellingen voor personen met beperking, .. Is er aandacht zijn voor een palliatieve zorgomkadering.

Meerdere functies verantwoordelijk voor palliatieve zorg

- directie
- CRA
- huisarts
- (hoofd)verpleegkundige
- zorgkundigen
- palliatief referent & palliatief team (PST)
- andere betrokken medewerkers

Inschakeling palliatieve thuiszorg!
Netwerk palliatieve zorg

Palliatieve zorg thuis

Palliatieve eerstelijnsthuiszorg

Palliatieve tweedelijnsthuiszorg

Palliatieve eerstelijnsthuiszorg

- Huisarts
- Thuisverpleging
- Hulp aan huis (poetshulp, karweihulp, boodschappen, etc.)
door Familiehulp, Landelijke Thuiszorg, mutualiteiten, etc.

Palliatieve tweedelijnsthuiszorg

Een palliatieve thuiszorgequipe staat de huisarts en andere zorgverleners bij bij het optimaliseren van de levenskwaliteit van de ongeneeslijke zieke patiënt en zijn naaste omgeving.

Multidisciplinaire equipe:

palliatief thuisverpleegkundigen

hoofdverpleegkundige

teamarts(en)

psycholoog/vrijwilligerscoördinator

administratie

De palliatieve thusequipe kan enkel met toestemming van de huisarts opgestart worden?

Palliatieve tweedelijnsthuiszorg

Adviserende rol t.o.v. patiënt/naasten en 1^e lijn

Eindverantwoordelijkheid ligt bij huisarts!

Gratis (akkoord van huisarts)

Komen aan huis en in thuisvervangende settings

Netwerken palliatieve zorg

Regionale verdeling

Informereren

Sensibiliseren

Uitwisseling

Vorming

Vrijwilligerswerking

Nauwe samenwerking met thuiszorg

Behoeften en dienstverlening evalueren

Tegemoetkomingen

[website van het RIZIV](#) meest recente informatie betreft de tegemoetkomingen voor palliatieve patiënten

vrijstelling van het remgeld

- Indien je het palliatief statuut hebt verkregen, hoef je geen remgelden meer te betalen voor bezoeken van de huisarts, thuisverpleegkundige en kinesist.

Palliatieve thuiszorgpremie

- Dit is een extra toelage voor specifieke medische kosten (geneesmiddelen, hulpmiddelen en verzorgingsmateriaal).
Je vraagt dit aan via je huisarts (eerste maand automatisch bij aanvraag palliatief statuut, na 30 dagen kan je dit een 2de keer aanvragen via de huisarts).
In 2023 bedraagt het forfait **755,52 euro** (jaarlijks indexering).

Palliatief zorgverlof

- Thematisch verlof (max. 3 maanden) tijdens welke periode je niet, halftijds of 4/5de werkt.
Je dient de aanvraag te doen via een attest afgeleverd door de behandelende geneesheer van de persoon die palliatieve zorg krijgt (moet geen familielid zijn). Je hebt recht op een vervangingsinkomen dat je aanvraagt [bij de RVA](#).

Tegemoetkomingen

Mantelzorgpremie

- De financiële tegemoetkomingen voor mantelzorgers kan u raadplegen via de website van het [Steunpunt Mantelzorg](#).

Zorgbudget zwaar zorgbehoevenden

- Sinds 1 januari kunnen mensen met een attest palliatief forfait rechtstreeks toegang krijgen tot een zorgbudget zwaar zorgbehoevenden. Het is een zorgbudget van **135 euro per maand voor niet-medische kosten**. Het kan bijvoorbeeld gebruikt worden voor de uitgaven voor gezinszorg of incontinentiemateriaal of als vergoeding voor de mantelzorger(s).

Kortdurende zuurstoftherapie

- Een kortdurende behandeling met zuurstof kan in het geval van hypoxemie bij palliatieve patiënten worden voorgeschreven.

Beslissingen aan het levenseinde

www.levenseindeapp.be

Mogelijke beslissingen aan het levenseinde

Bij bijna 5 op de 10 Vlamingen w het tijdstip van overlijden medisch beïnvloed door één of andere beslissing.

In de praktijk onderscheiden we enkele categorieën van beslissingen bij het levenseinde

1. **Stoppen** van behandeling
2. **Niet opstarten** van behandeling
3. **Opdrijven** pijnstilling/ palliatieve sedatie
4. **Levensbeëindiging** zonder verzoek
5. (Hulp bij zelfdoding)
6. **Euthanasie**

De patiënt moet tot aan zijn overlijden vocht toegediend krijgen?

VOORAFGAANDE ZORGPLANNING

**Wat kan ik nu beslissen voor later
wanneer ik het zelf niet meer kan zeggen?**

Wat is VZP voor jullie?

Zien jullie het vaak in de praktijk?

Wat is VZP?

Continu **proces** waarin iemand nadenkt over zijn toekomstige (levenseinde)zorg

Met zorgverleners (huisarts,..) en naasten

Dankzij VZP kan de persoon **nu aangeven wat hij/zij later wil**, Indien men **het zelf niet meer kan zeggen**

zodat artsen en zorgverleners hier later rekening mee kunnen houden, wanneer de patiënt zich niet langer zelf kan uitdrukken door wilsonbekwaamheid.

Zo vroeg mogelijk! **Nooit te vroeg**

Iedereen beslist zelf over het opstellen van een voorafgaande zorgplanning en welke wilsverklaring men wil invullen.

Toekomstgericht -> de gewenste richting van zorg

Niet verplicht – is een recht – geen plicht

Kan resulteren in het invullen van wilsverklaringen, en/of een schriftelijke rapportering

Bij het **niet invullen** ben je zich **bewust dat anderen, indien jij het niet meer kan, voor jou zullen beslissen**

TROEVEN

Voor de **patiënt**:

VZP-gesprekken helpen om na te denken over het eigen leven en bewust van de eigen levenskeuzes. Dankzij VZP wordt de keuze van de persoon gerespecteerd, ook al is hij niet meer wilsbekwaam. Het is een geruststelling te weten dat alles geregeld is

Voor de **naasten**:

- Je naasten blijven gespaard van lastige gevoelens en moeilijke beslissingen. Het is eenvoudiger om in iemands plaats te beslissen wanneer je goed weet wat hij of zij zou gewild hebben.

Voor de **hulpverleners**:

Een samen vastgelegd behandeldoel geeft richting aan beslissingen over zorg en behandelingen in de laatste levensfase.

VZP leidt tot een betere kwaliteit van zorg en daarmee betere kwaliteit van leven en sterven.

VZP leidt tot een vermindering van overbodige diagnostiek en ziekenhuisopnames.

Love is not enough - Advance Care Planning Australia

**Wanneer is het een goed moment
om hierover in gesprek te gaan?**

Bij wie ligt het initiatief?

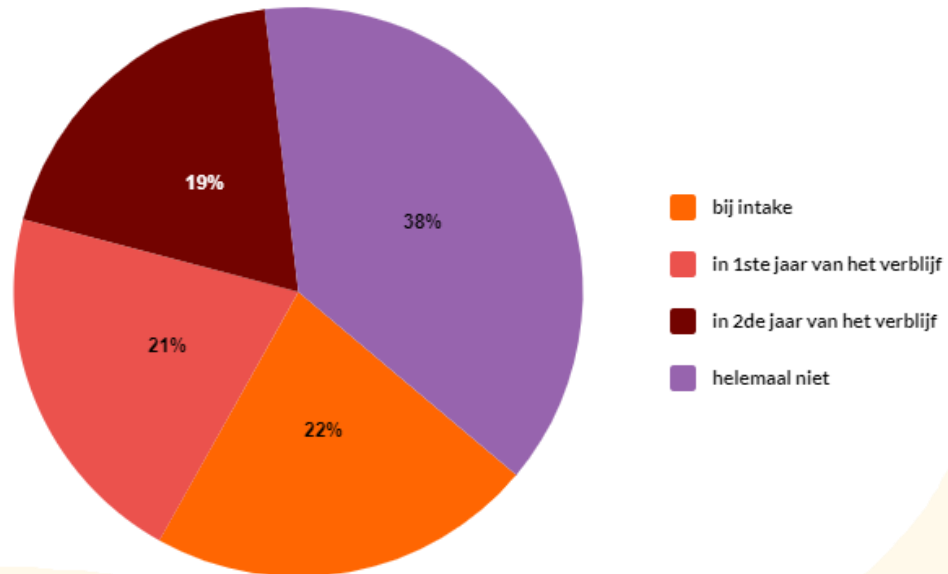
Wanneer is een goed moment voor een vzb gesprek?

Bestaat hét moment?

- ✓ wanneer er **geen familie** is **of onenigheid** tussen familieleden
- ✓ bij de evaluatie van een actueel zorgplan
- ✓ wanneer de persoon zelf aangeeft bepaalde zorg niet meer te willen, of te willen sterven
- ✓ als een persoon (of diens familie) het onderwerp zelf ter sprake brengt
- ✓ wanneer er bedenkingen zijn bij de zorg of het overlijden van een familielid of kennis van de persoon
- ✓ op een moment waarin hoop en vrees ter sprake komt
- ✓ bij vragen in verband met wilsverklaringen, euthanasie, sedatie,...
- ✓ ...

Wanneer wordt een VZP-gesprek gevoerd in Vlaamse woonzorgcentra?

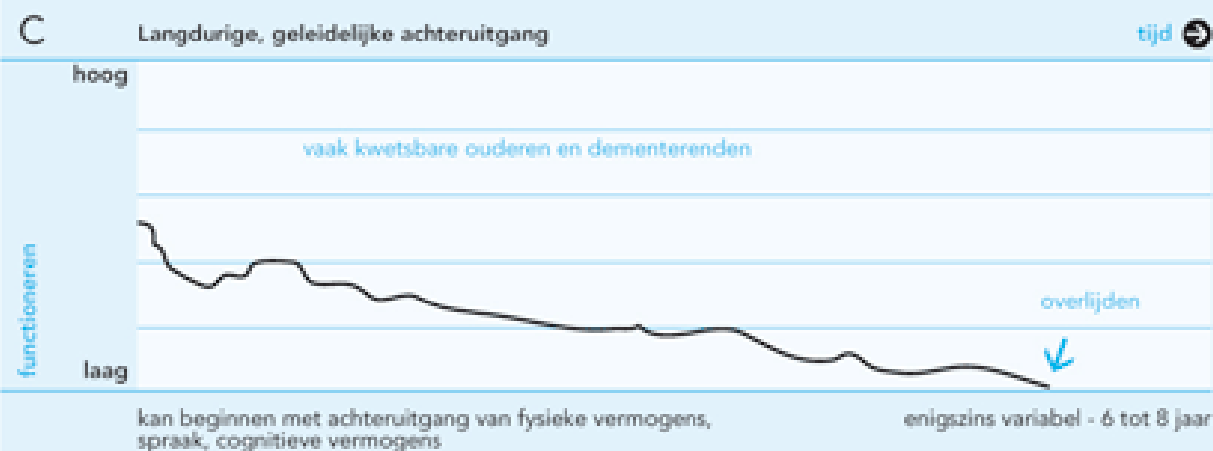
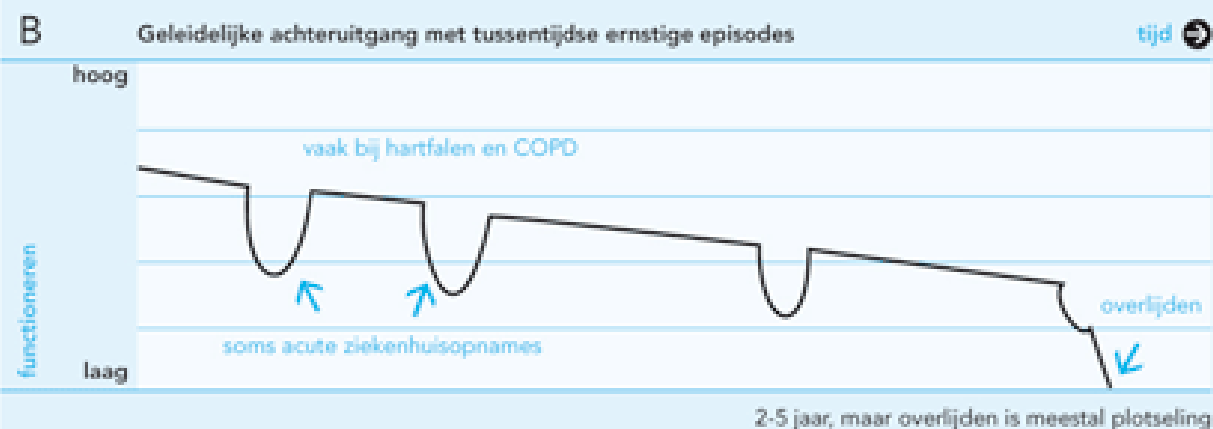
(onderzoek 4 op bijgevoegde referentielijst)

Bovendien bleek dat het al dan niet voeren van een VZP gesprek sterk gelinkt was aan dementie en niet aan de algemene fysieke gezondheid van bewoners.

Het gaat om:

Vertrouwen hebben in familie/arts en **nood** hebben aan **controle** waren ook belangrijke factoren die bepaalden of mensen tot VZP overgingen.

“Mijn papieren voor euthanasie zijn in orde”

Euthanasie

2 SITUATIES!

ACTUEEL VERZOEK EUTHANASIE

WILSVERKLARING EUTHANASIE

= voorafgaande zorgplanning!

ACTUEEL VERZOEK EUTHANASIE

Ik ben bij mijn volle verstand en ik wil NU beslissen

Je wilt NU een zelfgekozen levenseinde

- Arts beëindigt het leven van de patiënt op uitdrukkelijk verzoek van de patiënt!
- De patiënt voldoet aan enkele voorwaarden:
 - Meerderjarig (uitbreiding minderjarig)
 - Wilsbekwaam
 - Vrijwillige, herhaalde, duurzame vraag
 - Ernstige, ongeneeslijke aandoening (veroorzaakt door ziekte/ongeval) – fysiek & psychisch
 - Ondraaglijk lijden hierdoor
 - Schriftelijk verzoek
 - Ik, (voornaam en naam), wil euthanasie
 - datum van het verzoek
 - handtekening

Ik ben bij mijn volle verstand en ik wil NU beslissen

Terminaal

2de arts

geen wachttijd

Niet-terminaal

2de en 3de arts

1 maand wachttijd

Wilsverklaring euthanasie (voorafgaand) - VZP

Schriftelijk verzoek - voorbeeld

Voorbeeld van een schriftelijk verzoek (eigenhandig te schrijven)

Ik, XXXXXXXX, wens dat er euthanasie op mij wordt toegepast

Datum (dag dat het verzoek werd geschreven)

Handtekening

Voorbeeld van een schriftelijk verzoek geschreven door een derde (wanneer je er zelf fysiek niet toe in staat bent)

XXXXXXX wenst dat er euthanasie op hem/haar wordt toegepast. Hij/zij is goed bewust maar niet in staat het zelf te schrijven wegens verlamming/zwakte/analfabetisme/blindheid/.....

Dit verzoek werd op schrift gesteld door YYYYYYYY, die geen materieel belang heeft bij het overlijden. Het werd geschreven in aanwezigheid van de behandelende arts Dr ZZZZZZZZ.

Datum (dag dat het verzoek werd geschreven)

Handtekening

Vraag uit de groep

Patiënten vragen vaak hoe snel euthanasie kan gebeuren indien ze dit aanvragen.

Het betreft wel casussen waarbij dit dan sowieso zal goedgekeurd worden (uitgezaaide ziekte etc).

Ik vind dat altijd moeilijk om daar een aantal dagen 'op te plakken', en vroeg me gewoon af wat jij hierop zou antwoorden/wat het "gemiddelde" ongeveer is?

WILSVERKLARING EUTHANASIE

**Wat kan ik NU doen voor later
wanneer ik niet meer zelf kan beslissen?**

VOORAFGAANDE ZORGPLANNING

WILSVERKLARING EUTHANASIE

Enkel bij onomkeerbaar coma!

**Wilsverklaring
euthanasie**

**= Toekomstig
LATER**

**Enkel geldig
wanneer later in
coma**

**Schriftelijk
verzoek
euthanasie**

**= Actueel
NU**

**Enkel bevestiging van
mondeling verzoek**

**Mag op eender wel
stukje papier**

VOORAFGAANDE ZORGPLANNING

Wat kan ik **NU** doen **voor later** wanneer ik niet meer zelf kan beslissen?

De correcte documenten

1. Wilsverklaring euthanasie
2. 'Negatieve' wilsverklaring ('levenstestament')
3. Verklaring voor orgaandonatie
4. Verklaring inzake de wijze van teraardebestelling
5. Lichaam schenken aan de wetenschap

WILSVERKLARING EUTHANASIE

Wilsverklaring euthanasie

vraagt een **meerderjarige** en **wilsbekwame** persoon om euthanasie in geval van **onomkeerbaar coma**.

Het gaat dus om een totaal bewustzijnsverlies dat onomkeerbaar is.

De wilsverklaring moet opgesteld worden in aanwezigheid van **2 meerderjarige getuigen**, waarvan minstens één **geen materieel belang** heeft bij het overlijden.

Hun **handtekeningen** maken het document wettelijk.

In principe kan de huisarts ook als getuige optreden.

Wilsverklaringen opgesteld na 2 april 2020 blijven **onbeperkt geldig**.

Hoe een voorafgaande wilsverklaring inzake euthanasie invullen?

De verzoeker vermeldt zijn naam en voornaam, en kiest de regel die overeenstemt met zijn wil:

! Één van de vier regels moet verplicht geselecteerd worden: men schrapt dus de overige drie regels !

- het betreft een eerste verklaring, d.w.z. een initiële verklaring;
- een herbevestiging van de initiële verklaring, in dat geval de datum van de initiële verklaring vermelden;
- een wijziging van bepaalde gegevens in zijn initiële verklaring (getuige, vertrouwenspersoon, enz...), in dat geval de datum van de initiële verklaring vermelden;
- een intrekking van de initiële verklaring, in dat geval de datum van de initiële verklaring vermelden.

Door de combinatie van die gegevens kan zekerheid verschaft worden over de identiteit van de persoon die de initiële verklaring heeft opgesteld.

Deze verplichte vermelding maakt het mogelijk zich ervan te vergewissen dat de wilsuitdrukking in het document vrij en bewust is opgesteld.

De wilsverklaring moet verplicht in aanwezigheid van twee meerderjarige getuigen worden opgesteld. Door hun personalia en handtekening toe te voegen bevestigen ze dat de wilsverklaring vrij en bewust werd opgesteld.

! Één van de twee getuigen mag geen materieel belang hebben bij het overlijden van de verzoeker, m.a.w. mag geen familie, erfgenaam zijn !

Door de combinatie van die gegevens kan zekerheid verschaft worden over de identiteit van de getuigen.

Rubriek I. Verplichte gegevens

A. Voorwerp van de wilsverklaring

De Heer/Mevrouw (*): (naam en voornaam)

(* verzoekt dat voor het geval hij/zij (*) niet meer in staat is tot wilsuiting, een arts euthanasie toepast indien voldaan is aan de voorwaarden vastgesteld in de wet van 28 mei 2002 betreffende euthanasie

(* herbevestigt de wilsverklaring tot euthanasie die werd opgesteld op (datum) : (1)

(* herziet de wilsverklaring tot euthanasie die werd opgesteld op (datum) : (1)

(* trekt de wilsverklaring tot euthanasie in, die werd opgesteld op (datum) :

B. Persoonlijke gegevens van de verzoeker

Mijn persoonlijke gegevens zijn de volgende :

- hoofdverblijfplaats :

- volledig adres :

- identificatienummer in het Rijksregister :

- geboorteplaats en geboortedatum :

C. Kenmerken van de wilsverklaring

Deze verklaring werd vrij en bewust afgelegd. Dit wordt onderschreven door de handtekening van de twee getuigen en in voorkomend geval van de vertrouwensperso(ou)w(en).

Ik verwacht dat deze wilsverklaring wordt geëerbiedigd.

D. De getuigen

De getuigen ten overstaan waarvan ik deze wilsverklaring afleg, zijn :

1) naam en voornaam :

hoofdverblijfplaats :

volledig adres :

identificatienummer in het Rijksregister :

telefoonnummer :

geboortedatum en geboorteplaats :

eventuele graad van verwantschap :

2) naam en voornaam :

hoofdverblijfplaats :

volledig adres :

identificatienummer in het Rijksregister :

telefoonnummer :

geboortedatum en geboorteplaats :

eventuele graad van verwantschap :

Rubriek II. Facultatieve gegevens

A. De eventuele aangewezen vertrouwenspersonen

Als vertrouwensperso(n)en(en), waarvan ik wens dat hij/zij onmiddellijk op de hoogte wordt (worden) gebracht indien ik mij in een toestand bevind waarin de wilsverklaring van toepassing zou kunnen zijn en dat hij/zij tijdens de procedure wordt (worden) betrokken, wijs ik in volgorde van voorkeur aan:

- 1) naam en voornaam :
hoofdverblijfplaats :
volledig adres :
identificatienummer in het Rijksregister :
telefoonnummer :
geboortedatum en geboorteplaats :
eventuele graad van verwantschap :

2) ... (2)

B. Gegevens weer te geven door de persoon die fysiek blijvend niet in staat is een wilsverklaring op te stellen en te tekenen

De reden waarom ikzelf fysiek blijvend niet in staat ben deze wilsverklaring op te stellen en te ondertekenen is de volgende :

Als bewijs hiervan, voeg ik een medisch getuigschrift in bijlage.

Ik heb (naam en voornaam) aangewezen om deze wilsverklaring schriftelijk vast te leggen.

De persoonlijke gegevens van voornoemde persoon zijn de volgende:

- hoofdverblijfplaats :
- volledig adres :
- identificatienummer in het Rijksregister :
- telefoonnummer :
- geboortedatum en geboorteplaats :
- eventuele graad van verwantschap :

Deze verklaring is opgemaakt in ... (aantal) ondertekende exemplaren die worden bewaard (op een plaats of bij een persoon) :

Gedaan te
op

Naam _____ Naam _____ Naam _____ Naam _____

Datum en handtekening van de verzoeker

Datum en handtekening van de aangewezen persoon bij het fysiek blijvend niet in staat zijn van de verzoeker (1)

Datum en handtekening van de twee getuigen

Datum en handtekening van de aangewezen vertrouwensperso(n)en (1) (bij iedere datering en handtekening worden de hoedanigheid en de naam vermeld)

(*) schrappen wat niet past

(1) in voorkomend geval

(2) voor elke aangewezen vertrouwenspersoon worden onder 1) vermelde gegevens weergegeven

De verzoeker kan indien hij dit wenst een of meer vertrouwenspersonen aanwijzen. Indien de verzoeker niet meer wilsbekwaam is, lichten zij de behandelende arts in over de voorafgaande wilsverklaring inzake euthanasie.

! De behandelende geneesheer van de patiënt, de geraadpleegde arts en de leden van het zorgteam mogen niet als vertrouwenspersoon worden aangewezen !

Door de combinatie van die gegevens kan zekerheid verschaft worden over de identiteit van de eventuele vertrouwenspersonen.

Als de verzoeker lichamelijk niet in staat is om een voorafgaande wilsverklaring inzake euthanasie op te stellen kan hij een opsteller aanwijzen. In dat geval:

- moet de fysieke onmogelijkheid gespecificeerd worden,
- moet de aangifte vergezeld gaan van een medisch getuigschrift als bewijs.
- kan door een combinatie van die gegevens zekerheid verschaft worden over de identiteit van de opsteller.

! De opsteller is een meerderjarig persoon die geen materieel belang heeft bij het overlijden van de verzoeker !

Het aantal originele exemplaren van de wilsverklaring en de plaats van bewaring moet worden vermeld.

! In geval van registratie moet het gemeentebestuur een origineel exemplaar aan de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu bezorgen !

Om rechtsgeldig te zijn moet de voorafgaande wilsverklaring inzake euthanasie gedaateld zijn en de plaats van opstelling en de handtekeningen van alle hierin vermelde personen bevatten.

Wilsverklaring euthanasie

Verplicht: gegevens verzoeker
gegevens 2 getuigen
2 getuigen

Rol: verklaren dat document echt is

Eén van beiden is geen erfgenaam

Facultatief: vertrouwenspersoon

Bekendmaking

Geen juridische bevoegdheid om te beslissen

Geen behandelend arts of verpleegkundige

NEGATIEVE WILSVERKLARING

Wet patiëntenrechten

- Kwaliteitsvolle dienstverstrekking
- Vrije keuze beroepsbeoefenaar
- Informatie over gezondheidstoestand
- **Toestemming / weigering**
- Zorgvuldig bewaard medisch dossier
- Bescherming persoonlijke levenssfeer
- Recht op neerleggen klacht
- Adequate pijnbestrijding
- **Vertegenwoordiging**

Negatieve wilsverklaring

De persoon moet **wilsbekwaam** zijn bij het opstellen van het document.

Het kan een goed idee zijn om de wilsbekwaamheid te laten bevestigen door de behandelend arts, bv. bij progressieve aandoeningen zoals dementie.

Ook **wilsbekwame minderjarigen** kunnen een negatieve wilsverklaring opstellen.

Dit document is **afdwingbaar**. Zorgverleners zijn verplicht hiermee rekening te houden.

Registratie is niet mogelijk.

De negatieve wilsverklaring is **onbeperkt geldig** in de tijd.

Hoe een voorafgaande negatieve wilsverklaring opstellen?

Je vermeldt je naam, voornaam, adres en Rijksregisternummer. Door de combinatie van deze gegevens kan er geen twijfel zijn over je identiteit.

Deze negatieve wilsverklaring is van toepassing bij een toestand van blijvende wilsonbekwaamheid (door bv. dementie, hersenbloeding, hersentumor, ...).

Hiermee laat je weten dat wanneer een behandeling/onderzoek wordt opgestart, deze geen levensverlengendoel mag hebben. Ze mag uitsluitend het comfort dienen (bv. pijnbehandeling, wondverzorging,...).

Hier kan je persoonlijke nota's toevoegen, bv. speciëren in welke situatie de richtlijnen van toepassing zijn of nadrukkelijk omschrijven welke behandelingen je weigert (bv. kunstmatige toediening van vocht en voedsel, nierdialyse, antibiotica, kunstmatige beademing, bestraling, chemotherapie, opname op intensieve zorg, transfer naar een ziekenhuis...) Het is niet verplicht dit kader in te vullen. Je kan je ook akkoord verklaren met de algemene formulering boven het kader.

Een – mogelijk onbedoeld – gevolg van een negatieve wilsverklaring is dat je orgaandonatie voor jezelf onmogelijk maakt: door het weigeren van levensverlengende behandelingen kan de kwaliteit van de organen aangetast raken, bv. doordat de bloedcirculatie of zuurstoftoevoer is verslechterd. Indien je toch de mogelijkheid tot orgaandonatie wil behouden is het noodzakelijk om deze paragraaf te bevestigen (aan te kruisen).

Een vertegenwoordiger is de persoon (één of meerdere) die namens de verzoeker handelt wanneer deze niet langer zijn wil kan uitdrukken. Bij het aanduiden van meerdere vertegenwoordigers kan je de volgorde bepalen waarin ze optreden. Zoniet oefenen de aangeduide vertegenwoordigers samen het mandaat uit. Als er geen vertegenwoordiger werd aangeduid (of niet beschikbaar is), dan bepaalt de patiëntenrechtenwet de volgorde van de personen die als vertegenwoordiger op de naleving van de wilsverklaring kunnen toezien: de bewindvoerder over de persoon (indien deze werd aangesteld) → samenwonende partner → meerderjarige kinderen → ouders → broers/zussen → behandelend team.

Negatieve wilsverklaring

Weigeren van behandelingen/onderzoeken, geldig bij een onomkeerbare toestand van wilsonbekwaamheid

Naam en voornaam

Adres

Rijksregisternummer

Indien ik blijvend wilsonbekwaam ben geworden, wil ik geen levensverlengende behandeling maar enkel comfortzorg. Ik wil geen onderzoeken meer tenzij ze mijn comfort zouden kunnen verbeteren.

Persoonlijke toelichting (doelen en waarden) - optioneel

Mag de behandeling verdergezet worden in functie van orgaandonatie. ja nee

Aanduiding vertegenwoordiger(s):

Deze duid ik aan om mijn wensen en rechten te doen gelden, indien ik er zelf niet meer toe in staat ben:

1. Naam en voornaam

Adres

Rijksregisternummer

Telefoonnummer(s)

Geboortedatum en -plaats

Eventuelegraad van verwantschap

Ik duid een tweede vertegenwoordiger aan die: samen optreedt met eerste of optreedt bij afwezigheid van eerste

2. Naam en voornaam

Adres

Rijksregisternummer

Telefoonnummer(s)

Geboortedatum en -plaats

Eventuelegraad van verwantschap

Fysieke onmogelijkheid:

De verzoeker is niet in staat de wilsverklaring zelf te schrijven.

De reden waarom de verzoeker fysiek blijvend niet in staat is deze negatieve wilsverklaring te schrijven en te ondertekenen is de volgende:

De heer/ mevrouw
werd aangewezen om deze negatieve wilsverklaring schriftelijk vast te leggen.

De persoonlijke gegevens van de vernoemde persoon zijn de volgende:

Adres

Rijksregisternummer

Telefoonnummer(s)

Geboortedatum en -plaats

Eventuelegraad van verwantschap

Deze verklaring is opgemaakt in ondertekende exemplaren die worden bewaard:

Gedaan te
op

Datum en handtekening van de verzoeker:

Datum en handtekening van de aangewezen persoon die de wilsverklaring heeft opgesteld in plaats van de verzoeker:

Datum en handtekening van de vertegenwoordiger:

Facultatief:

De behandelend arts bevestigt door ondertekening de wilsbekwaamheid van de verzoeker:

Handtekening, datum, en stempel

Indien je lichamelijk niet in staat bent (bv. door verlamming, blindheid,...) om de wilsverklaring zelf op te stellen, kan je een opsteller aanduiden. In dat geval:

- verduidelijkt deze de precieze reden voor deze onmogelijkheid;
- is de opsteller een meerderjarig persoon; dit mag ook de vertegenwoordiger zijn;
- kan je dit eventueel laten attesteren door een behandelend arts.

Hier vermeld je het aantal originele* exemplaren van de wilsverklaring en hun bewaarplaats. Het is aangewezen om zelf een exemplaar te bewaren, een exemplaar te voorzien voor de vertegenwoordiger(s) en een exemplaar te overhandigen aan de behandelend arts(en) opdat zij het kunnen toevoegen aan je medisch dossier.

Om rechtsgeldig te zijn, moet de voorafgaande negatieve wilsverklaring gedateerd zijn en de handtekeningen van alle hierin vermelde personen bevatten.

Hier tekent de aangewezen persoon in jouw plaats wanneer je ten gevolge van een beperking het document niet zelf kan ondertekenen.

De arts die het document ondertekent, bevestigt dat je op weloverwogen wijze de negatieve wilsverklaring hebt opgesteld. Wilsbekwaamheid bij het opmaken is immers een grondvoorwaarde voor een geldige negatieve wilsverklaring. De bevestiging van de arts (hoewel niet verplicht) sluit eventuele twijfel hierover uit.

De negatieve wilsverklaring blijft onbeperkt geldig.

* Een origineel exemplaar hoeft niet helemaal met de hand te worden vervolledigd, maar is een exemplaar dat voorzien werd van authentieke handtekeningen.

Wilsverklaring inzake euthanasie

- **Verzoek om euthanasie**
- **Enkel in geval van coma**
- **Arts kan weigeren**
- **2 getuigen**
- **Vertrouwenspersoon**
- **Onbeperkt geldig**
- **Registreerbaar**

Negatieve wilsverklaring

- **Weigeren van behandeling**
- **Bij wilsonbekwaamheid**
- **Afdwingbaar**
- **Geen getuigen**
- **Vertegenwoordiger anders cascade**
- **Onbeperkt geldig**
- **Niet registreerbaar**

**VERKLARING INZAKE
WIJZE TERAARDEBESTELLING**

Verklaring wijze teraardebestelling

geeft iemand zijn **wensen** te kennen over:

de manier van teraardebestelling (begruving of crematie)

het ritueel (alle erkende levensbeschouwingen zijn mogelijk)

de locatie van de begraafplaats

de bestemming van de as (rekening houdend met wettelijke mogelijkheden die in de wilsverklaring vermeld staan)

het bestaan van een eventuele uitvaartverzekering

Verklaring wijze teraardebestelling

Registratie is niet verplicht maar wel aan te raden.

Dat kan op de **dienst Burgerzaken** van de gemeente waar de persoon is gedomicilieerd.

Bij elk overlijden gaat de gemeente na of de overledene een laatste wilsbeschikking heeft laten registreren.

Als dat het geval is, is de begrafenisondernemer verplicht om de wens van de overledene te respecteren.

Hoe een verklaring inzake de wijze van teraardebestelling invullen ?

De verzoeker vermeldt zijn naam, voornaam, adres en Rijksregisternummer. Door de combinatie van deze gegevens kan zekerheid verschaft worden over de identiteit van de persoon.

Men kan de keuze voor zijn uitvaart officieel bekendmaken. Zowel nabestaanden als de begrafenisondernemer zijn verplicht met deze wensen rekening te houden. Bij een overlijden gaat de gemeente na of de overledene een wilsverklaring heeft laten registreren. Als dit het geval is, gaat de gemeente na of de nabestaanden de wens van de overledene respecteren.

De as van een overledene mag verstrooid of begraven worden op een andere plek dan de begraafplaats.

Let op: niet op openbare plaatsen en ook niet zonder schriftelijke toestemming van de eigenaar van het perceel of stuk grond waar de as verstrooid of begraven wordt, tenzij de plek eigendom was van de overledene. Dit moet tevens te kennen gegeven worden bij de burgerlijke stand van de gemeente van overlijden.

Een asurn mag ook thuis bewaard worden. Na de uitvaart krijgt de door u vernoemde nabestaande de asurn mee opdat deze een persoonlijke plek kan krijgen.

Men kan kiezen in welke gemeente men wil begraven, bijgezet of uitgestrooid worden.

Indien men beschikt over een uitvaartcontract is het belangrijk deze gegevens te vermelden op de verklaring opdat ze mee worden opgenomen in het bevolkingsregister van de gemeente. Dit stelt de ambtenaar van de burgerlijke stand in staat om op het moment van de aangifte van een overlijden onmiddellijk het bestaan van het contract te melden.

Verklaring betreffende de laatste wilsbeschikking inzake de wijze van teraardebestelling

Ondergetekende,
Rijksregisternummer
verblijvend te

(1) **verklaart** aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van de stad/gemeente*

(2) **herziet de verklaring** inzake de wijze van teraardebestelling neergelegd in de stad/gemeente*
..... op

(3) **trekt de verklaring** inzake de wijze van teraardebestelling in neergelegd in de stad/gemeente*
..... op

- begraving van het stoffelijk overschot
- crematie gevolgd door begraving van de as binnen de omheining van de begraafplaats
- crematie gevolgd door bijzetting van de as in het columbarium van de begraafplaats
- crematie gevolgd door uitstrooiing van de as op de strooiweide van de begraafplaats
- crematie gevolgd door uitstrooiing van de as in de Belgische territoriale zee
- crematie gevolgd door uitstrooiing van de as op een andere plaats dan de begraafplaats of in de Belgische territoriale zee
- crematie gevolgd door begraving van de as op een andere plaats dan de begraafplaats
- crematie gevolgd door bewaring van de as op een andere plaats dan de begraafplaats

naam van de (deel)gemeente van begraving of de (deel)gemeente waar de as begraven, bijgezet of uitgestrooid moet worden:

uitvaartcontract: naam van de maatschappij
Contractnummer
Datum van ondertekening

VERKLARING ORGAANDONATIE

Verklaring orgaandonatie

kan elke Belg **vier beslissingen** vastleggen met betrekking tot de donatie van menselijk lichaamsmateriaal na overlijden.

Hij geeft hierbij telkens aan of het om een uitdrukkelijke **toestemming** of een **weigering** gaat.

Zo kan iemand aanduiden of hij wel of niet instemt met orgaan-, weefsel- of celdonatie voor **transplantatie, wetenschappelijk onderzoek of ontwikkeling van nieuwe behandelingen.**

Verklaring orgaandonatie

Om er zeker van te zijn dat de wil van de verzoeker gerespecteerd wordt, kan deze de wilsverklaring laten **registreren**.

Dat kan via de dienst Burgerzaken, de huisarts of via zelfregistratie (www.mijngezondheid.be).

Het document wordt toegevoegd aan een databank waar zorgverleners, die betrokken zijn bij transplantatie, toegang toe hebben.

Hoe een verklaring voor orgaan-, weefsel- en celdonatie invullen?

Het basisprincipe is dat organen en weefsel na overlijden kunnen worden weggenomen bij iedereen die zijn woonplaats in België heeft, behalve als vaststaat dat tegen een dergelijke wegneming verzet is geuit. Wanneer je expliciet je toestemming verleent, vermijd je dat je nabestaanden zich in emotionele omstandigheden in jouw naam snel dienen uit te spreken over je keuze. Daardoor gaan veel waardevolle organen, weefsels en cellen alsnog verloren.

Dit zijn de mogelijkheden:

Organen worden na overlijden weggenomen met als enige doel ze te transplanteren bij mensen die hierop wachten.

Weefsels en cellen (zoals bijvoorbeeld kraakbeen, aders, hartkleppen, oogweefsel of stamcellen) worden na overlijden weggenomen met als enige doel ze te transplanteren bij mensen die hierop wachten.

Hierbij zal na overlijden lichaamsmateriaal mogen worden weggenomen om geneesmiddelen te ontwikkelen, bijvoorbeeld voor innoverende therapieën.

Gedoneerd lichaamsmateriaal (organen, weefsels en cellen) wordt gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek, zonder menselijke toepassing. Dit onderzoek is vaak essentieel om de zorg te blijven verbeteren. Het helpt onder meer om de kennis over het menselijk lichaam of over bepaalde ziekten te vergroten.

Let op: dit soort donatie is verschillend van het afstaan van het lichaam voor wetenschappelijk onderzoek en onderwijs dat wordt beheerd door faculteiten geneeskunde.

Voor wilsonbekwame minderjarigen of voor mensen die wegens hun geestestoestand niet in staat zijn hun wil kenbaar te maken geldt het volgende: de wettelijke vertegenwoordiger, de bewindvoerder (indien bevoegd) of – bij gebreke daarvan – de naaste verwant kan namens de persoon het verzet uitdrukken.

Let op: uitdrukkelijke toestemming geven middels een wilsverklaring behoort hier niet tot de mogelijkheden.

Als je je wil terzake wil laten registreren, kan je je nog steeds tot je gemeentebestuur wenden maar vanaf 1 juli 2020 kan je je eveneens laten registreren bij de huisarts of kan je dit zelf online regelen: www.mijngezondheid.be.

Let op: minderjarigen en personen die niet in staat zijn om hun wil zelfstandig uit te drukken, moeten zich altijd naar hun gemeentebestuur begeven.

Wilsverklaring betreffende het wegnemen van menselijk lichaamsmateriaal na overlijden¹

Naam en voornamen:

Rijksregisternummer:

Indien toepasselijk, de vertegenwoordiger van degene voor wie het verzet of de intrekking ervan is geschied :

Naam en voornamen:

Rijksregisternummer:

Kwaliteit:

Orgaandonatie voor transplantatie

Organen die weggenomen worden na uw overlijden dienen voor transplantatie bij mensen die daarop wachten.

- Verzet
- Uitdrukkelijke toestemming
- Intrekking van een eerdere wilsverklaring

Donatie van menselijk lichaamsmateriaal voor transplantatie

Weefsels en cellen die weggenomen worden na uw overlijden dienen voor transplantatie bij mensen die daarop wachten.

- Verzet
- Uitdrukkelijke toestemming
- Intrekking van een eerdere wilsverklaring

Donatie van menselijk lichaamsmateriaal voor de vervaardiging van geneesmiddelen

Lichaamsmateriaal dat weggenomen wordt na uw overlijden zal dienen om geneesmiddelen aan te maken, bijvoorbeeld voor geavanceerde therapieën.

- Verzet
- Uitdrukkelijke toestemming
- Intrekking van een eerdere wilsverklaring

Donatie van menselijk lichaamsmateriaal voor onderzoek

Lichaamsmateriaal dat weggenomen wordt na overlijden zal gebruikt worden in kader van het wetenschappelijk onderzoek voor een uitgebreidere kennis van het menselijk lichaam of van bepaalde ziekten en om de zorg verder te verbeteren.

- Verzet
- Uitdrukkelijke toestemming
- Intrekking van een eerdere wilsverklaring

Opgemaakt te, op

Handtekening aanvrager/vertegenwoordiger

Handtekening en stempel gemeente

¹ Wettelijke basis: Koninklijk besluit van 9/02/2020 betreffende de registratie van wilsverklaringen over de wegneming van menselijk lichaamsmateriaal, met inbegrip van organen, na overlijden.

LICHAAMSSCHENKING AAN WETENSCHAP

Geen wilsverklaring, maar een **testament** waarin men als bezitter van zijn lichaam dit na overlijden schenkt.

De universiteit is dan erfgenaam.

Niet afdwingbaar

Regelen met unief naar keuze

De universiteit kan **een lichaam weigeren**:

- Als het niet tijdig kan worden overgebracht (bij overlijden in het buitenland)
- Indien een autopsie werd uitgevoerd of het lichaam onderhevig was aan een verkeersongeval.
- Bij sommige infectieuze aandoeningen (HIV, hepatitis C,...)

Het is belangrijk dat de 'schenker' zijn **naasten correct informeert** over wat er met het lichaam na vrijgave gebeurt.

Er is **geen vergoeding** verbonden aan het afstaan van het lichaam.

**Voorbeeld van een testament*

*Ik ondergetekende,, geboren op
en wonende, verklaart hierbij
zijn lichaam na zijn overlijden over te maken aan (naam en adres van
de universiteit)....., opdat het benut worde ten behoeve van
onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.*

*Indien U wensent heeft inzake religieuze dienst of crematie, moeten
deze eveneens op het testament kenbaar gemaakt worden (rekening
houdend met de regelgeving).*

(Nota: schrijf naam, voornaam en adres in hoofdletters aub)

De betrokkene dient contact op te nemen met een [medische faculteit](#) naar keuze.

Deze informeert u over de te ondernemen stappen en voorziet u van een document (testament) als voorbeeld, om te kunnen overgaan tot schenking van het lichaam aan de wetenschap.

Dit testament* dient handgeschreven, gedateerd en ondertekend te worden door de schenker.

Bekendmaking

Registreren indien mogelijk

Voorafgaande wilsverklaring euthanasie
Orgaandonatie
Teraardebestelling

Voldoende exemplaren:

Huisarts
Iedere behandelende arts / specialist
Vertrouwenspersoon / vertegenwoordiger
Familieleden
Medewerkers woonzorgcentrum

LEIFkaart

LEIFlijn
078/15 11 55

Gratis verkrijgbaar
apotheker
gemeente
openbare bibliotheek
huizen van deMens

(Digitaal) Franstalige versie beschikbaar

Een 18 jarig meisje raakt na een verkeersongeval in coma.

Kan zij euthanasie krijgen?

Dit meisje kan euthanasie krijgen als er aan bepaalde **voorwaarden** voldoen is:

De artsen stellen vast dat het om een **onomkeerbaar coma** gaat

Ze heeft een **wilsverklaring euthanasie** opgesteld

De wilsverklaring werd opgemaakt op het moment dat ze reeds **meerderjarig** was

De arts wijst een pt op slikproblemen en raadt aan een voedingssonde te plaatsen.

Kan de pt dit weigeren?

Ja

De **ptnrechtenwet** geeft het recht behandelingen te **weigeren**, zelfs als deze levensreddend zijn.

De arts moet de pt eerst **duidelijk informeren** over de aard van de beoogde behandeling, de eventuele gevolgen van een weigering en de mogelijke alternatieven.

Ook als de pt behandelingen weigert, blijft de arts **verplicht om kwaliteitsvolle zorg** te bieden.

**Als ik ongeneeslijk ziek ben en nu of binnen korte termijn euthanasie wil,
mag een arts dit uitvoeren op basis van mijn wilsverklaring euthanasie.**

Waar

Niet waar

Een **wilsverklaring inzake euthanasie** is enkel geldig bij een onomkeerbaar bewustzijnsverlies.

Bij een **actuele vraag** breng je je arts hiervan op de hoogte
dien je je mondeling verzoek schriftelijk te bevestigen
met de eenvoudige formulering

"ik wil dat er euthanasie op mij wordt toegepast",

met datum en handtekening.

Ik kan een wilsverklaring opstellen die ervoor zorgt dat ik euthanasie krijg wanneer ik volledig dement ben.

Waar

Niet waar

Bronnen

- Leif.be
- Forumpalliatievezorg.be
- End of Life Care onderzoeksgroep
- Waardig levenseinde – Wim Distelmans